DE FRANCISCI DANIELII STUDIIS SCRIPTISQUE

COMMENTARIUS

NICOLAI CIAMPITTII

METROPOLITANAE ECCLESIAE NEAPOLITANAE
CANONICI
REGIIQUE ELOQUENTIAE PROFESSORIS
ET SOCII
ACADEMIAE HERCULANENSIS.

Γενναιων δ' α'ρεται πονων
Τοις θανουσιν α'γαλμα.
EURIP. IN ANDROM.

NEAPOLI

Apud Dominicum Sangiacomo

MDCCCXVIII.

VIRO EXCELLENTISSIMO

ALOYSIO MEDICAEO

FERDINANDI REGIS A SECRETIS

ET ADMINISTRANDIS

REGNI UNIVERSI VECTIGALIBUS

PRAEFECTO

NICOLAUS CIAMPITTIUS

S. P. D.

Quanti nobilissimam domum tuam fecerit Franciscus Danielius, quantaque coluerit observantia, norunt universi. Quae autem eius exstiterit in Te praesentem voluntas, Tute testis esse potes: qua vero honoris fue-

rit benevolentiaeque significatione absentem prosequutus, testes appellare possem quamplurimos. Quamplurimi enim persaepe illum audiere id temporis praedicantem, vix unum ex hominibus nostris alterumque reperiri qui Tecum ingenii praestantia conferri posset; qui vero anteferretur, esse neminem. Quam hominis singulari iudicio, atque a tenuissima adulationis suspicione maxime alieni sententiam praeclarae illae maximaeque res, quas gessisti, ac geris in hoc altissimo dignitatis gradu collocatus, satis superque comprobarunt. Huius equidem viri studia, et scripta brevi complexus sum commentario: quem si ad Te

mitterem; minime ingratam me Tibi rem facturum esse autumavi. Etenim ex eo, si perpusillum subcisivi temporis nactus eris, licueritque illuc oculos coniicere; veterem amicum Tui Tuorumque amantissimum agnoscere poteris, eidemque veluti apud Te diversanti non exiguam gloriam animi ingeniique virtute comparatam identidem gratulari. Munusculum igitur levidense illud quidem, crassoque, ut ille inquiebat, filo, sed mutuae inter me ipsumque amicitiae debitum ne pro Tua humanitate accipere dedigneris etiam atque etiam rogo. Vive, Excellentissime Vir, valeque quam diutissime.

LECTORI BENEVOLO.

Paucis a Francisci Danielii obitu diebus, quum primus habitus est academicus conventus, clarissimi viri Academiae erepti memoriam honestandam esse collegae censuerunt, idque mihi muneris de communi sententia demandarunt. Equidem etsi tanti hominis mihique amicissimi jactura eram animo perturbato; illud tamen onus suscepi non invitus. Quum enim collegarum voluntati obsecundare ad officium pertinere arbitrabar; tum vero nimium sane quantum discupiebam aliquod mutui inter me, et Danielium amoris monumentum publice exstare, quod animum adversus illum memorem gratumque testificaretur. Festinandum igitur existimavi, quo celerius illae veluti inferiae piis collegae manibus mitterentur. Verum vix calamum in manus sumsi, vix mentem operi adjeci, quum nec mens, nec manus

munere fungebatur suo. Adeo totus aegritudine torpere videbar et languescere. Itaque illud mihi consilium necessario capiendum fuit, ut me sustinerem aliquantisper, donec doloris sese frangeret vis, eiusque morsu animus conquiesceret. Interea, dum hanc mentis requietem expectarem ad scribendum peropportunam; ecce tibi capitis vertigine laborare coepi. Quae primum ita me vehementer arripuit, domo ut a prandio prodeuntem humi prostraverit. Atque ea valetudo alias gravior, alias levior annum ipsum me habuit sollicitum et a meorum studiorum ratione omnino abduxit. Illud tamen mihi solatio fuit, quod, me, contra atque desiderabam, silente, Danielii ab amicis virtus praedicabatur. Nam ejus vitam Josephus Castaldius appellationum iudex brevem illam quidem sed concinnam, et expolitam conscripsit: Prosper autem de Rosa eques, itemque iudex appellationum domi suae perelegantem de ipsius laudibus orationem habuit in doctorum

hominum conventu, qui vario carminum genere eundem illum celebrarunt. Ubi elegos ego quoque recitavi nescio quam bona cum Apollinis gratia exaratos: carptim enim memini me, quum a capitis molestia respirarem, raptimque chartae illevisse. Porro ea morbi pertinacia si non plane, satis tamen edomita, aliis sum deinceps atque aliis affectus incommodis, quae ab illa, quam promiseram, me scriptione distraxere.

Iam autem non multis ante mensibus Ioannis Andresii sanctissimi, doctissimique viri mors novo nos luctu cumulavit. Quem laudatione quum collegae pro hominis dignitate prosequendum scivissent; Danielii est iniecta mentio, a meque efflagitatum est, ut quod diu deberem, tandem aliquando persolverem. Heic vero, etsi culpa id mea factum non fuerat; tamen quidam me pudor minime subrusticus pupugit, compulitque cogitationem ad eum laborem curamque adiungere. Itaque hic a me de Danielii

studiis scriptisque elucubratus est commentariolus, et de collegarum sententia evulgatus. Atque hae fuere, lector benevole, rationes, quamobrem haec tamdiu dilata scriptiuncula fuerit, et nunc tandem, cum Deo bene iuvante, lucem adspiciat: quas quidem rationes per me tibi cognitas esse volui, ne, si cognoscendi te desiderium incesseret, aliunde exspiscari deberes. Vale.

Dat. Neapoli Postridie Non. Augusti CIƆIƆCCCXVII.

Saepenumero multumque cogitavi, neque adhuc satis idoneam reperire caussam potui, cur fieret, ut homines adversa, quam secunda amicorum fortuna vehementius commoverentur. Laetamur nos quidem, ac mirum in modum laetamur, quum vel rei familiaris, vel honoris amico factam accessionem esse rescivimus, praeclareque cum ipso actum prope exultantes gaudio praedicamus. Sed quanto gravius afficimur, quantoque acerbius dolemus, si quis afflaverit rumusculus, amicorum quempiam fortunarum, valetudinis, aut existimationis periculum aditurum? Ne punctum quidem temporis licebit aegritudine usque eo vacare, dum satis amici res salvas esse cognoverimus. Quare illorum me sententiae adstipulatorem facile adscriberem, qui ab ea illud caussa proficisci credidere, quod, quum amicorum virtutem plane cognitam perspectamque habere videamur; quid-

quid fauste, prospereque ceciderit, infra eorum merita positum esse ducimus, multoque illis maiora deberi arbitramur. Rursus autem, si qua cum calamitate, contra atque eorum dignitas flagitaret, conflictari viderimus; tum enimvero factu indignissimum iudicamus; ferimusque aegerrime tantam virtutem, cui nihil non ultro defendendum esset, a fortunae sese hominumque iniuria vindicare minime potuisse. Atque id maxime in eorumdem ipsorum obitu persentiscimus: quos enim singulari quadam laude praestantes patriae non minori esse ornamento, quam usui perspiciebamus, ac, si fieri posset, immortales fore cupiebamus; praematuro eos fato nobis eripi, eamque lucem, quae laeta omnibus affulgere videbatur, subito occidere angimur non usitato sensu acerbitatis. Quod si unquam alias, in occasu certe Francisci Danielii viri vitae integritate, morum iucunditate, doctrinaeque pelitioris excellentia clarissimi perspectum est: nemo enim exstitit ingenii paullo humanioris, quin illius morte ma-

gnopere commotus sit: perdifficile autem dictu est, quantus infelici illo nuntio pervenerit ad amicos dolor atque aegritudo.

Nolim vero, quenquam mihi huius viri elogium edituro succensere, quasi ad refricandam vulneris illius cicatricem si non obductam, ipso certe temporis decursu coeuntem veluti venenatus quidam unguis, accedam. Alterutrum enim faciendum fuit, aut collegas de collegae benemerentissimi memoria silere, patique illum sine ulla honoris significatione abire, aut amicis dolorem aliquem vulneris recrudescentis inurere: quorum alterum ab officii regione omnino, alterum ab humanitate paullum deflectere videbatur. Perferant ergo tantisper dolorem suum, sinantque nos officio fungi debito praesertim ac necessario. Quamquam fore confido, ut, me Danielii vitam primis, quod aiunt, lineamentis deformante, ea ex inchoata rudique hac tabula species luceat, quae laetitia potius, quam moerore perfundat animos intuentium. Etenim illa demum vita putanda est, quae non brevi

paucorum annorum curriculo terminetur, sed quae, quum pie sancteque, bonarumque disciplinarum agitatione traducta tota sit, diuturna inter homines memoria propagetur, et apud Deum virtutis praemium adsequuta vigeat sempiterna.

Franciscus Danielius pridie Idus Aprilis CIↃIↃCCXL Sanclemente natus est in pago et amoenitate coeli, et soli ubertate totius fere Campaniae pulcherrimo: qui CIↃ passuum intervallo Caserta distat, urbe praetorii regii magnificentia longe nobilissima. Patrem habuit Dominicum satis litteratum hominem, et in iuris prudentia non mediocriter versatum: qui, quum viam ad opes sibi, honoresque munire potuisset, si in civium oculis habitare, caussasque actitare in foro voluisset; rem familiarem iusta parsimonia tueri, quam opera forensi amplificare maluit, et sub domesticorum parietum umbra latere quietus, quam curis enectus ad lucem emergere munerum publicorum. Itaque Sanclemente, ubi maiores aliquot ante annis fortunarum

sedem et domicilium defixerant, nunquam discedere, ibique vitam ab negotiorum molestia vacuam vivere cogitavit. Quod patris consilium is natu grandis tamquam sapiente dignum laudare solebat, nedum reprehendere : eamqne in rem fabellam a patre narratam scite, ut suus erat mos, iucundeque commemorabat.

Licet autem animo Dominicus ab omni contentione esset alieno : tamen ad officii sui rationem optimam liberorum institutionem pertinere apprime arbitrabatur, quam si parentes quavis de caussa posthaberent, facinus rebatur illos in se consciscere non modo vituperatione, sed supplicio puniendum. Itaque nihil industriae suae reliquum fecit, quominus via non vulgari, summaque diligentia liberi instituerentur, iisque imbuerentur litteris, sine quibus praestantiores ipsae doctrinae nihil gratiae, nihilque splendoris sunt habiturae. Neque parentem optimum operae inibi locatae poenituit : mature enim in adolescentulo sese prodidit erecta indoles, et ad praeclara na-

tura prope facta: laetum ac felix ingenium: incredibilis discendi aviditas. Eodem accedebat iudicii maturitas quaedam, quae ab illa aetate solet sine hominum querela abesse, et memoria rerum, verborumque tenax, pulcherrimus ille disciplinarum thesaurus: quo si quem natura minime benigna ditare noluerit; vix est quod diuturno improboque labore speret, in aliquem se numerum perventurum. Ad haec bona etiam fortuna navum adolescentem et industrium respexit, auctumque voluit ope poene insperata: quod nisi contigisset, ad eam fortasse, quam consequutus est, laudem non potuisset adspirare. Erat Caputrisii non longe admodum Sanclemente Marcus Mundius vir cum magna doctrina, tum vero graeci, latini, hetruscique sermonis peritia singulari: qui classicis scriptoribus summa diligentia perlectis non solum virtutes illorum veneresque omnes pervestigarat, sed etiam vim, copiam, elegantiamque scribendo prorsa versaque oratione expresserat. Is Danieliis uteba-

tur perfamiliariter, domumque frequens ventitabat, atque ab adolescentulo poscebat uti fieri solet, studiorum rationem. Quod ubi iterum tertioque fecisset, ingenio illius, iudicioque caputs adeo est, ut eum sibi deinceps instituendum susceperit. Hoc autem tam egregio viae monstratore ac duce poterit per se quisque intelligere, quanta fervidus iam adolescens alacritate universum bonarum litterarum spatium decucurrerit, ad calcemque pervenerit. Atque heic Mundius ipse patri auctor fuit, ne quam interiiceret moram, quominus adolescentem in urbem deduceret, ubi universae philosophiae, iurisque prudentiae studiis informaretur: fieri enim nequaquam posse, quin quaevis doctrinarum semina eius animo tamquam agro subacto satis atque mollito committerentur, laetissime pullularent, fructumque ferrent uberrimum. Mundii dicto pater, qui nihil malebat, quam filium quam doctissimum esse, audiens fuit, atque adolescentem Neapolim perduxit.

Abundabat ea tempestate urbs haec hominibus eruditissimis, liberalissimisque studiis affluebat. Nec mirum id cuiquam videri debet: paucis enim ante annis quum Carolus III optimus Princeps regno armis recepto atque ex humili provinciae conditione vindicato, sedem Neapoli regiam collocasset; quemadmodum agricolarum industria, mercatorum dexteritas, opificum solertia quasi intermortua velut ad vitam fuere revocata; ita quoque studia artium optimarum, etsi a nostris intermissa admirabili quadam ingeniorum felicitate non fuerant; tamen eadem illa vi praesentissima tanquam acrius excitata impensius colebantur. In urbem igitur postquam demigravit, doctissimis praeceptoribus erudiendus traditus est; quorum disciplina, ut generosae vitis propago in feliciorem terram translata, coeloque benigniori exposita agricolae spem antevertit; sic ille omnium expectationem superavit, omnesque philosophiae, et iuris privati, publicique partes arripuit incredibili prope animi contentione. Dum

autem a magistris doceretur, nullum sibi diem effluere patiebatur, quin quod piam ex maioribus illis civitatis luminibus salutatum adiret: quorum domum, quum quidquid hominum esset cultiorum conflueret; doctissima ille omnium consuetudine fruebatur, et ad omnem sapientiam audiendo, percontandoque expoliebatur. Per mihi longum esset singulos recensere, nefas quemquam praeterire: unum igitur illud addam, neminem ex tot clarissimis viris exstitisse, cui non ingenii acumine, et morum nativa quadam ingenuitate carissimus fuerit. Ac Mazochius quidem, magnus ille immortalisque vir, quem et domi invisebat, et deambulantem adsectabatur, quum aliquam ex veteri scriptore sententiam vellet commemorare, neque statim memoriae occurreret, ad Danielium conversus *Rogemus*, inquiebat subridens, *iuvenem memoriosum*. Genovesius vero, qui philosophiam, detracto vestitu illo, quo dedecorabatur, pannoso atque horrido, primus inter nos liberali, ut honesti loci ordinisque ma-

tronam decebat, cultu ornavit, perhonorificam ipsius mentionem in Metaphysicorum libris (1), atque in epistolis iniecit (2).

Annum vicesimum natus erat Danielius, absolutumque studiorum curriculum domui remetiebatur, quum amicis foro maturus visus est, caussisque agendis idoneus: itaque eorum cohortatione in forum descendit. Ibi quidem, quocumque coniiceres oculos; magistratus adspiceres auctoritate et sapientia insignes: adspiceres patronos non modo in iurecconsultorum schola exercitatos, sed in Musarum etiam sinu innutritos. Quare magnus tum erat Fori Neapolitani splendor, magna dignitas, veteremque illam a maioribus acceptam gloriam tuebatur. Haec autem amplitudinis forma iuveni primum obiecta tantum abfuit, ut aciem oculorum praestrinxerit: novas ipsi veluti faces subiecit, animumque laudis

(1) *Vol. I. pag. 228. Ed. 1761.*
(2) *Vol. II. p. 133.*

studio calentem inflammavit. Propositum siquidem ipsi fuit, aequales anteire, maioribus natu instare, cum clarissimo quoque certare. Atque ex una alteraque, quam egit, scripsit, ediditque, caussa omnium in se oculos convertit: tanta erat iuris cognitio, tantus rerum ordo, tanta concinnitas puritasque orationis.

Neque vero forensis opera ab amoenioribus litteris, quas in primis deamabat, avocare eum poterat. Quamobrem, quum in manus forte fortuna Antonii Thylesii opusculum incidisset, viri graece latineque doctissimi, et eruditorum aetatis suae facile principis; sapientiam scriptoris, elegantiamque saeculo augustaeo invidendam admiratus, illam cogitationem iuvene bonarum artium perstudioso dignissimam suscepit colligendi, edendique quidquid ab tam erudita foret exaratum manu, possetque vel in bibliothecis scrutari, vel amicorum benevolentia nancisci. Atque ad hunc laborem alacrius perferendum aliae quoque additae caussae fuere. Praeter enim quam quod Aemi-

lio Iannutio, quem observabat, homini moribus antiquis, neque a litteris imparato, cum Thylesiis vero affinitate coniuncto se gratificaturum existimaret; Academiae Consentinae, quae viris eruditissimis celebrabatur, Thylesiisque dignitatem ferè suam acceptam referebat, quod sese inter collegas paullo ante adscripserat, debitas officii partes persolvere statuerat. Ornando enim Thylesio universam Academiam videbatur ornare. Itaque anno CIƆIƆCCLXII typis Simonianis Antonii Thylesii opuscula diligentissime, elegantissimeque evulganda, iisque de Thylesii rebus commentarium praeponendum curavit. Quem sane commentarium ubi tu attente perlegeris, dubitabis profecto quidnam, rerum ne delectum atque ordinem, an latialis sermonis castimoniam, an iudicii in extricanda litteraria illius aevi historia subtilitatem, maiori praeconio commendandum putes. Illud certe dubitari minime potest, quin primus ille ingenii fetus non solum apud huius urbis, sed etiam totius Ita-

liae doctissimos viros magnam Danielio existimationem comparaverit: ex quibus non pauci datis ad eum litteris gratulati maxime sunt, quod iuvenis (alterum enim et vicessimum annum ingressus erat) praeclare perfecisset, quod ab homine expectandum erat corroborata aetate, subactoque iudicio. Atque Comes quidem Mazzuchellius magnas ipsi gratias habiturum epistola sua significavit, quod labore illo tam accurato, magno se labore levasset, quum de Antonio Thylesio agendum sibi esset. Carolus vero le Beau perpetuus Academiae Parisiensis scriba litteras ad eum dedit humanitatis sparsas sale, et amoris insignes notis, gratiasque et Academicorum, quibus librum legerat, et suo egit nomine pro opera tam bene in edendo aureo illo scriptore collocata.

Interea dum studiis forensibus attineretur ita tamen, ut a Musis, amoribus suis, nequaquam divelleretur; ecce tibi e vivis sublatus est Marcus Mundius, qui licet senecta aetate cessisset e vita, nihilo

tamen secius magnum omnibus tantae virtutis, et doctrinae iactura dolorem attulit: Danielio vero tantum, quantum carissimi obitus magistri discipulo minime mortalium omnium ingrato afferre potuit. Ut autem maerorem animo ex illius desiderio offusum simul aliqua ex parte dispelleret, simul hominis tam egregie de se meriti memoriae consuleret; alio quodam officiorum genere illi parentandum censuit. In hetruscum sermonem verterat Andriam Terentianam Mundius, sed argumento, atque oeconomia servata, ad ingenium illam moresque nostros conformaverat: quodque in Andria Menandri Terentius sibi licuisse crediderat; idem sibi in Terentiana licere iudicavit: quare nihil illa fieri poterat scitius, nihil elegantius. Ad haec complures pro re nata inscriptiones, et epigrammata latine scripserat antiquam illam Romanorum simplicitatem et munditiam redolentia. Ad extremum hetrusca carmina iuvenis adhuc, sed senili sapientia respersa, filoque candidissimo contexuerat. Haec omnia, quae

ex plerisque illius scriptionibus supererant, domi Danielius custodiebat quavis indica gaza cariora. Huiusmodi opuscula an. CIƆIƆCCLXV formis nitidissimis espressa ad Dominicum Caracciolum Marchionem misit cum epistola brevi illa quidem, sed pulcherrime elaborata. Verum in praefatione, quam praemittendam duxit, nusquam non se prodit exquisita eruditio, limatum iudicium, orationis quidam cultus minime vulgaris. Quam grata et huic urbi, et Italiae haec editio acciderit, quantoque et auctorem honore et editorem affecerit, possem pluribus heic doctissimorum hominum testimoniis confirmare. Sed instar omnium erit Franciscus Maria Zanottus, qui litteris Bononia ad Danielium scriptis, postquam opuscula et praefationem mirifice collaudasset; *Hetruriam*, inquit, *esse fortunatam, si cum Neapoli hoc tempore de principatu non contenderet.* Qua summi, acerrimique harum rerum iudicis sententia nihil esse potest nomini neapolitano gloriosius.

Hoc autem labore defunctus, ut erat acer animi impigerque, alio cogitationem, mentemque convertit, remque non minus gratam bonarum litterarum amatoribus sese facturum existimavit. Ioannes Baptista Vicus eximia penitioris cuiusdam doctrinae laude apud nostros, exterosque nobilitatus, quum eloquentiam in Gymnasio Neapolitano profiteretur, plusculas ex veteri instituto orationes in solemni studiorum instauratione pro munere suo habuerat, easque seorsim in vulgus emiserat. Hae quidem omnium manibus primum tritae, ex oculis deinde, ut in huiusmodi scriptiunculis fieri solet, evanuerant; frustraque ultro citroq. cursitando quantivis emturus ex tabernis librariis requireres. Multi interea, exterique cum primis, auctoris, credo, claritate perinoti, saepissime expetebant, avebantq. fidelibus oculis usurpare. Horum Danielius desiderio facturus satis, eas diligenter conquisitas usitato typorum nitore an. CIƆIƆCCLXVI in lucem prodire iussit. Orationibus autem praefixit epistolam, in

qua pluribus de auctoris doctrina disputavit, ad Adeodatum Targianum Marchionem verbis lectissimis perscriptam, optimisque sententiis illuminatam: unde non minor ad Vicum, quam ad ipsum laus ex communi doctorum hominum sententia demanavit.

Heic vero, dum forensi et domestica, ut ita dicam, gloria afflueret Danielius; ex tam prospere instituto cursu, miserabili casu peracerboque, velut quadam tempestate subito coorta, abreptus, abstractusque fuit. Eodem enim die, eodemque anno, qui fuit Id. Ian. ȧn. CIↃIↃCCLXVI Pater, Patruusque mortem obierunt. Itaque Sanclementem advolavit suos, quum maxime ipse consolatione egeret, consolaturus, si posset, aut suas cum suorum lacrimis permisturus. Postquam autem is iusta parentaliorum patri, patruoque pro pietate sua persolvit, rei domesticae curam paterfamilias repente factus suscepit invitus.

Verum amor ille litterarum, quippe qui a teneris insitus, perpetuaque tot

annorum diligentia perculius admodum in eius animo adoleverat; neque vel lautissimi patrimonii procuratione multiplici atque implicata poterat, quasi aliquo senticeto, opprimi atque intermori. Lectitando igitur magnam diei partem scriptitandoque dulcissime insumebat; eiusque vitae rationem, quam ab urbe rediens paullo sibi insuaviorem futuram dubitaverat, re postea iucundissimam esse intellexit, hominique libero, et liberaliter instituto maxime accomodatam. Itaque illa auro contra non cara vatis sapientissimi carmina identidem usurpabat:

Sit mihi quod nunc est, etiam minus, et mihi vivam
Quod superest aevi, si quid superesse volunt Dii.
Sit mihi librorum et provisae frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiae spe pendulus horae.

Atque huic diversorio Sanclementino referre acceptam debemus cupiditatem

illam, qua postea incredibiliter exarsit non mediocri bono rei litterariae. Etenim pagos, et urbes circumpositas ex intervallo aut otii, aut negotii caussa adeunti saepe in oculos incurrebant marmora litterata vel abiecta secus viam, vel humi partim defossa: accurrebat ille, legebat, statimque adipiscendi desiderio flagrabat. Itaque cum iis ad quos pertinebant, agere, instare, modo gratia, modo pretio auferre, domumque adsportare. Quae sane cupiditas nihilo, dum vitam vixit, remissior fuit: eaque de causa ingentem eiusmodi cipporum numerum confecit: quos inter complures nondum editos, complures ad patrias res spectantes agnoscere licebit. Magna igitur erat Danielii museum apud omnes celebritate: neque mirari quisquam debet, si eruditissimus collega Nicolaus Ignarra in doctissimo illo de Phratriis Commentario (1) de eodem admodum magnifice scripserit: *Casertanum* (Danielii) *mu-*

(1) *Pag. 153 adn. 4.*

seum innumeris prope dixerim inscriptionibus, signis, toreumatis, gemmisque locupletissimum. Utinam D. O. M. diuturnam huic Cl. V. vitam otiumque largiatur, uti tot venerandae antiquitatis reliquias ingenti labore, atque aere collectas a se pro sua eruditione illustratas cum orbe litterario communicet. Hae tamen opes ne distraherentur illo demortuo, non levis erat dectorum hominum timor, qui parvulis saepe mercedulis praeclara nobis ab exteris monumenta erepta doluerunt. Sed Donati Thomasi Marchionis Ferdinandi Regis a Secretis, atque a Sanctioribus Iustitiae, Clementiae, Reique Ecclesiasticae Consiliis vigilantia hoc nos metu liberavit: is enim, quo in patriam est litterasque amore admirabili, Regi auctor fuit, ut omnia ab herede coemenda, et in museum regium inferenda mandaret. Quare Danielii memoriae non inglorium erit, suo unius studio factum, ne Museum regium, quod tanta tot insignium cimeliorum moltitudine, et raritate reliqua om-

nia antecederet, lapidam inscriptorum copia superaretur.

Sed hoc pretiosa antiquitatis monumenta conquirendi studium animi magno bonarum musarum amore incensi signum videri queat. Ille vero ingenii a musis ipsis enutriti, excultique fructus pulcherrimus existimari debet in eodem otio Sanclementino natus: illa, inquam, de Furcis Caudinis commentatio, ex qua Danielio ingens quaesita gloriae materies fuit. Forte enim fortuna Arpadium, nescio qua de re perrecturus, quum vallem, quae ad oppidum ducit, ingrederetur, tum in cavam sese rupem demitteret, deinde in campum parvo interiecto spatio satis patentem veniret, extremam denique vallem iterum sub exitu perinde atque in ingressu se coartantem reperiret, universamque continuis montium hinc illincque impendentium iugis subiectam conspicaretur; illico ignominiosae cladis illius recordatione perculsus est, qua Samnites legiones Romanas C. Pontio duce affecerunt. Itaque nihil eo

die longiùs visum est, quam se domum recipere, atque historicos, qui res Romanas conscripserunt, evolutare, quaeque illi memoriae ea de re prodidere, cum iis, quae sibi iter per vallem arpadiensem agenti iam oblata ante oculos fuerant, accurate comparare. Quibus iterum saepiusque perlectis, et diligenter consideratis, sibi plane persuasit, non Montis Sartii, sed Arpadii vallem fuisse, ubi, Romanorum fracta superbia, milites ducesque missi sub iugum fuere, contra atque Cluverius, et Holstenius magni nominis geographi, deque Italia antiqua optime meriti censuerunt. Atque, ut quod sibi persuasum erat, eruditis hominibus persuaderet, dissertationem de Furcis Caudinis scribere decrevit.

Per idem sane tempus Comes Wilzeckius Iosephi II Imperatoris apud Regem nostrum erat legatus, clarissimus cum prosapiae nobilitate, munerumque domi forisque gestorum gloria, tum vero complurium disciplinarum gustu

quodam subtili atque eleganti, eximiaque in doctos homines voluntate. Is Casertam non infrequens veniebat, neque ibidem diversabatur invitus: ac Danielium, cuius mores et ingenium probaverat, cum primis diligebat, eiusque consuetudine, et sermone familiari maxime ducebatur. Ergo apud Comitem amplissimum noster quod pridie eius diei sibi pedem in vallem arpadiensem inferenti acciderat, narravit vesperi in lectorum hominum, qui illum honoris, aut amicitiae caussa adibant, congressu: quae narratio et vi quadam animata, et mira suavitate condita eo deduxit Wilzeckium, ut praesens, ubi dies illucesceret, vallem oculis lustrare constituerit, Danielio quidem duce, comite vero Horatio Cappellio nunc Marchione, et Ferdinandi Regis a Secretis, Domoque Augusta, qui magna virtute, multisque litteris apprime ornatus cum utroque dulcissimo amoris vinculo coniungebatur. Quam in rem, ut id obiter dicam, hetruscum carmen veteri illa maiorum elegantia et virili sane ornatu

Cappellius exaravit ab Danielio extrema dissertatione excusum. Itaque vix vallem subiere, quum singula, quae narraverat, digito monstrare Danielius, explicare, variisque, prout rogabatur, rationibus confirmare. Heic Comes vallis ingenium, fauces qua adiretur, quaque exiretur angustas, celeriter, ut se illuc romanus immiserat; occludendas ab hoste atque obscipiendas, continuos montes in magnam altitudinem erectos et utrimque superimpositos, omnia denique ad fraudem struendam peropportuna quum iterum perdiligenter atque iterum contueretur, Danielio instare, urgere, ut scriptionem maturaret, spondere demum se collaturum symbolam, de suo scilicet curaturum, ut qua fieri maiori posset magnificentia opus illud ederetur. Haec hominis nobilissimi, amicissimique cohortatio currenti addidit calcaria, ut viris ille, quod aiunt, equisque ad pertexendam dissertationem, quae Furcae Caudinae inscripta fuit, incubuerit.

At iam inde ab eius rei exordio

duplicem sibi laborem subeundum esse prospexit, Cluverii primo sententiam evertere, deinde suam constabilire. Quod quo facilius adsequeretur, illud ad rem maxime fore existimavit, pervestigare nimirum undenam consules Lucerinis acerrime oppugnatis (qui rumor Samnitium fraude a militibus pastorum habitu dimissis per loca circa castra dispersus permanarat ad Romanos, fidemque apud duces invenerat) opem laturi castra movissent. Calatia, inquit, quemadmodum historici prodidere, Cluverius. Recte quidem: at magnus vir duplicem id temporis stetisse Calatiam ignoravit: alteram cis Volturnum, trans Volturnum alteram: quod Danielius, praecisa omni dubitatione, probat et veterum scriptorum, et Tabulae Peutingerianae auctoritate. Non igitur transfluviali, quod Cluverius animum induxerat, sed cisfluviali Calatia, quae a Livio, quod alteri illi magnitudine opibusque cederet, *Castellum Calatia*, a Silio *parvis Calatia muris* appellatur, Romanae profectae sunt

copiae, atque inde magnis itineribus per Appiae viae limitem ab eodem Danielio detectum properantes recta in Arpadii vallem, atque adeo in insidias a Samnite instructas sese coniecere. Quod quidem iter quantum militi festinanti (rem enim lucerinam in arto positam esse iam crediderat) commodaret, pluribus disputat noster: rursus vero quam devia Montis Sartii vallis esset, quantum viae dispendium agmini romano afferret, ibidem ostendit. Adhaec edisserit quam eadem, amplitudine ipsa, a parandis insidiis foret aliena, quot effugiis pateret, quantasque praeberet evadendi audaci strenuoque militi opportunitates. Postremo ne fraudi sibi foret, a sententiaque sua quempiam abduceret, quod nonnulli dictitabant, Arpadii vallem angustiorem esse pro eo quod duo exercitus consulares capere posset; ipse quot tum milites, subductis, qui castra et impedimenta tuerentur, sub signis consules habere ad summum potuerint, tam accurate colligit, ut nemo, qui primoribus, quod

dicitur, labris veterem Romanorum militiam degustaverit, sit dubitaturus initas per illum rationes optime ipsa cum re convenire. Dimensa vero quaquaversus valle, adsignatoque cuique militum loco, quantum periti rei militaris duces militi vel in acie, vel in agmine praefinire solent; satis superque demonstrat arpadiensem vallem non modo copiam a consulibus ductam, sed multo etiam numerosiorem accipere potuisse. Quae universa tam paucis a me perstricta, eo sunt argumentorum robore ab illo explicata, eaque luce perfusa, ut tantum non locus ipse vocem mittere, et clamare videatur, se omnino caudinam esse vallem, se imperatores Romanos paludamentis, milites armis sagisque exutos vidisse, se gemitum audivisse indignantium, quod non virtute victi, sed fraude capti sub iugum ire ab hoste ferociente iuberentur.

Ante vero quam a caudina valle discederet Danielius, multum eo curae impendit operaeque, ut ubi Caudium, ubi

Coccei villa, Caudiique cauponae ab Horatio memoratae positae essent, anquireret, illustraretque complura monumenta quae iisdem ex locis prodiere, atque ad res illas explanandas, et ad gentem Pontiam celebrandam, unde dux ille Samnitium fuit insidiarum architectus, spectare videbantur.

Ubi autem quidquid ad Furcas Caudinas facere cognoverat, serie pulcherrima dispositum, singularique diligentia edolatum fuit, nec quidquam praetermissum, quin cuncta eruditione, et dictione nitescerent; Comes Wilzeckius promissi fidem liberaturus opus typis excudendum, et quinque tabulas aere incidendas anno cIɔIɔcccLVIII ita curavit, nihil ut fieri posset magnificentius.

Quodnam vero fuerit de huiusmodi opere doctorum hominum iudicium, nihil est, quod ego pluribus heic persequar: satis enim, me tacente, praedicarunt litterariae tum Italorum, tum exterorum temporis illius ephemerides. Illud tamen praeterire tacitus nullo modo possum

quod Marchio Alamannius Academiae Florentinae scriba perpetuus Danielio per litteras significavit: quum nimirum uno alteroque in academico conventu lucubrationem illam perlegisset; tantam et praestantia rerum, et verborum elegantia apud academicos universos excitatam esse admirationem, ut de communi sententia ipsum in collegarum numerum cooptaverint. Qui honos etsi ad unum Danielium delatus a doctissimis illis viris fuit; mihi tamen videtur non sine communi omnium Neapolitanorum laude fuisse delatus.

At Danielio non diu licuit esse in Sanclementino suo tam beato. Dominicus enim Caracciolus Marchio Ferdinandi Regis a Secretis, Consiliisque rerum exterarum, vir insigni ingenii, sapientiae, et obitarum legationum laude clarissimus, cui illius virtus, et doctrina satis et ex editis scriptionibus, et ex familiari consuetudine cognita erat, illum in scriniis regiis militatum accire statuit. Quae res ab Horatio Cappellio Mar-

chione, acta tota fuit atque transacta. Quanta autem illius in munere obeundo eluxerit fides, dexteritas, abstinentia cum omnium perpetua, quae hac in re plurimum valet, praedicatio; tum vero Caraccioli ipsius, et Caroli Demarchi Regis a Secretis, et a Iustitiae, Clementiaeque consiliis, gravissimi, sanctissimique hominis, cui praesto deinceps fuit, benevolentia plurimis ad obitum usque argumentis testata declaravit. Sed haec fortasse non ita propria hominis nostri laus est, ut cum altero communicari nequeat: illa vero nescio an socium possit invenire, gratia nimirum, qua apud tantos viros pollebat, ad amicorum subsidium unice usum esse: atque illorum praesertim, quos disciplinis, artibusque elegantioribus deditos, quum eximia ingenii vi multo longius progredi possent; arta tamen domi res, tanquam rupes aditu, adscensuque impervia morabatur. Atque permulti ex his vel in beneficiis ad aerarium, ipsius opera, delati, vel aliquo munere aucti, ubi e domesticae sese rei difficultatibus ex-

plicuissent, iter ad gloriam, atque ad laetiorem saepe fortunam sibi patefecerunt. Quod fingi non potest quanta illum laetitia cumularet: siquidem eo non solum humanitate ducebatur, sed singulari etiam patriae caritate: cui tanto illustrius additum iri decus rebatur, quanto doctorum hominum maior esset, artificumque numerus, quorum ingenio, penicillo, aut scalpro, aut viriculo domi forisque nobilitaretur industria. Ac si cui tempus illud repetere memoria libuerit, inficiaturus, credo, non erit, quum is partim aemulationis stimulis apposite admotis homines acueret, partim praemiis per summos administros, ut modo dictum a nobis est, a Rege munificentissimo exoratis incitaret, artes illas ita illustratas fuisse per nostros atque amplificatas, cultissimis ut Europae nationibus nequaquam invideremus.

Interea plurimum ipse laboris in concinnando Codice Fridericiano exhausit. Leges enim omnes collegerat, quas Fridericus II Imperator et Neapolitanus, Siculusque Rex egregie de utraque gen-

te meritus tulit, annorumque serie ordinatas in hominum conspectum proferre cogitaverat. Quo vero gratior accideret labor ille suus et fructuosior, multa, ubi sese obtulit occasio, de iure publico, multa de privato, multa denique de aetatis illius moribus, atque institutis docte copioseque disseruit. Ante vero quam Codex vulgaretur, Rex providentissimus iussit VII viros Camarae, quod aiebant, Regalis, rem omnem serio expendere, quodque de ea videretur, ad sese referre. Sapientes illi senes omnibus ad examen diligentissime revocatis, retulere, dignam rem esse homine disciplinis interioribus expolito, dignam publicae lucis usura: cohortandum hominem, ne diutius Codex eo instructus ornatu iuris amatoribus deberetur. Qua profecto commendatione Rex permotus, ut suae in eum indulgentiae argumentum proderet, Danielium Historiographum Regium renuntiavit; quem ante ipsum locum tenuere Ioannes Baptista Vicus, et Iosephus Assemanius.

Heic autem si requirat a me quispiam, quid fuerit caussae, cur Codex tanta elaboratus cura, tantoque opere collaudatus neque id temporis, neque postea lucem adspexerit; nihil equidem, quod respondeam, habeo explorati. Illud autem, quod mihi veri admodum simile videtur, breviter hoc loco exponam. Vix Fridericianus Codex fuit absolutus, quum Danielius ad historiam Suevo-Siculam conscribendam manum admovit: ubi praesertim Friderici II vitam, resque gestas fuse fideliterque enarraret, imperatorisque illius memoriam iniustis saepe vel errore, vel odio inustam notis, quum veritas posceret, ab iniuriis vindicaret. Qua in provincia ornanda dura sane ac salebrosa, non modo scriptores illius aetatis sibi evolvendos, sed Italiae quoque, et Germaniae tabularia, doctorum amicorum opera, perlustranda esse duxit, ut quidquid monumentorum ad Fridericum pertinentium in illis conderetur, per se ipse cognosceret, quodque ex usu fore existimaret, deligeret, atque sepone-

ret. Quibus e monumentis pedetentim singula cogitateque ruspanti multa sese obtulere omnibus Italis Germanisque scriptoribus incognita, quae plurimum historiae Fridericianae lumen adspergerent, multorumque arguerent historicorum negligentiam. Haec autem universa sibi comparare; quae obsita tenebris erant, bono in lumine, dispulsa caligine, collocare; interturbatam temporum rationem componere; dissidentes inter se auctores conciliare; omnia denique perinde atque rerum dignitas postulabat, describere; diuturni, et improbi cuiusdam laboris opus erat, complurium vigiliarum, sumtus non mediocris, animi demum pacati otioque abundantis. De qua postrema re idem ipse conqueritur in opere, de quo mox nobis erit sermo, doletque fortunae iniquitatem morae sibi atque impedimento fore, quominus quod promiserat, maximeque avebat, ad umbilicum perduceret. Quibus ego rebus in eam adductus opinionem sum, Danielium, donec historiam contexeret, domi Codicem

continuisse eo certe consilio, ne solus, sed libris de vita, rebusque Friderici, veluti comitibus honestatus, in publicum procederet. At quum aliae, ut fit, ex aliis subsilientes curae diutius rem distulissent, illuc tandem pessimo publico, ventum est, ut et Codice, et Historia careremus.

Verum ad Danielii res quo institueramus ordine expediendas revertamur. Magnus erat Danielio cum plerisque nostrae civitatis patriciis usus: maximus vero cum Antonio Caraphaeo Noiae Duce. Is avita gentis suae gloria minime contentus (ignavi enim hominis esse aiebat aliena velle luce clarescere) omnes animi nervos illuc contendit, laude ut propria celebraretur ac sua. Itaque cum litterarum bonarum disciplinis mathematum, et physicorum studia coniunxit, atque ita persequutus est, quasi omnis inde rerum suarum ratio penderet. Quapropter Opticen in Gymnasio Neapolitano publice docuit ingenti cum plausu, et domi musaeum opulentissimum

comparavit, ubi et nostrates, et exteri non modo numismata rariora, sed ingentem vim praestantium monumentorum admirabantur. Musaeum cum primis invisere frequens solebat Danielius, animumque discendi cupiditate incensum, contemplandis tot monumentis, multiplici rerum cognitione imbuere; quum Dux agere cum eo coepit, ut cimelia illa aeneis tabulis effingenda, et brevibus animadversionibus explicanda curaret. Cui sane rei perficiendae nullam noster moram interiecit, brevique XL tabulae expressae, et illustratae singulae perbrevi commentatione fuere. Atque ne eiusmodi cura longius protraheretur, Ducis clarissimi mors vetuit bonis omnibus luctuosa. Nihilo tamen secius Danielii opera XL illae tabulae anno CIƆIƆCCLXXVIII in lucem prodierunt: quibus amplissimi viri elogium praefixit latiali sermone elegantissime perscriptum; italico autem perbreves illas commentationes suas. Heic autem cum brevitate (quam, ut ab omnibus deametur, tamen ab huius aetatis philolo-

gicis scriptionibus exulare dolemus) cum brevitate, inquam, certare miraberis eruditionis copiam non ubivis propositae, sed e recondito antiquitatis penu depromtae. Qui liber nos omnino (pauca enim admodum edita fuere exemplaria) fugisset; nisi Francisci Carellii equitis, et scribae Academiae Herculanensis perpetui humanitate e lectissima bibliotheca sua facta nobis esset inspiciundi copia.

In cathedrali quidem ecclesia Panormitana sepulchra visebantur Regum Siculorum materia, opere, sculptisque imaginibus insignia, quae exterorum ad Siciliam, perlustrandae beatae illius insulae, appellentium oculos ad sese convertebant. Plerique autem dictitare, rem neque inutilem futuram neque iniucundam, si quis praestanti vir ingenio sepulchra illa, squalore deterso, ornaret opportuno commentario, ne diutius illuc adeuntibus crucem figerent. Hoc subire onus Danielius voluit, atque iis, qui harum rerum gustu tenerentur, de hominum nostrorum incuria expostulandi caussam praeci-

dere. Ne vero quidquam operi, quod animo conceperat, deesse argueretur, Panormum aduavigare, et in rem praesentem venire decrevit. Quo quum pervenisset, monumenta saepissime intervisens, saepissime intenta oculorum mentisque acie contemplatus nihil curae solertiaeque suae posthabuit, quo minus maxima, quoad eius fieri potuit, accuratione sepulchra, singulaeque illorum partes vel parvulae, aere inciderentur. Apertis vero monumentis perquam difficile dictu est, quanta posita fuerit diligentia, ne qua res honestandis, quum composita fuere, principum cadaveribus adhibita, se omnia circumspicientem, seduloque perpendentem fugeret, atque praeteriret. Igitur coronae, diademata, annuli, gemmae, chirothecae, balthei, enses, vestes, calcei, quidquid denique insignium, atque ornamentorum conditum ibidem fuerat, descripta singillatim fuere atque aeneis tabulis expressa. Haec porro omnia perattente inspicienti cufici quidam characteres in Henrici VI corona, in gemma diadematis Constantiae II,

atque in manicis albae Friderici II sese prodidere: quos ille describendos studiose, et aere exprimendos curavit. Tum eruditissimum Turrismuttiae Principem pro amicitia rogavit, ne inscriptiones illas ad virum clarissimum Murrium Norimbergam mittere gravaretur: quam ille rem, qua erat humanitate, in sese e vestigio recepit. Murrius vero, nulla interposita mora cum Tycksenio, qui Butzowii linguas orientales in Academia Fridericiana magna cum laude profitebatur, communicavit. Hic autem non multa post intercapedine humanissimas ad Principem dedit litteras, adscripsitque inscriptionum ad se missarum interpretationem, et vicissim ab eo efflagitavit, ne quidquid huiusmodi rerum in Sicilia prostaret, ab eoque collectum esset, vel posthac in apricum proferretur, ad se eximio Arabo-Sicularum antiquitatum studio inflammatum mittere dedignaretur. Hac tam uberi segete collecta et ad scribendum copiosa; Neapolim Danielius cogitabat, quum Fratrum Augustinianorum tem-

plum ingressus Onuphrii Panvinii viri doctissimi, qui, florente adhuc aetate, Panormi praematuro fato raptus fuit, sepulcrum requirebat. Aegerrime autem tulit virum tantum, qui Italiam universam tot ingenii monumentis ornaverat, ne titulo quidem ornari teste cinerum in pace conditorum. Quamobrem antequam e Sicilia solveret, Panvinio monumentum de suo posuit. Quod satis declaravit, quo ille in viros doctrina insignes animo foret, quantaque eosdem non solum, dum viverent, sed etiam vita functos benevolentia prosequeretur. Huc et illa caussa accedebat, quod turpe hominibus nostris existimaret; si magnus ille vir, quem longe ab se gentium extinctum Romani titulo statuaque donaverant, apud nos sine ulla honoris significatione, ac poene oblitus iaceret.

Iam vero Danielius Neapolim reversus in ea Sparta, quam sibi instruendam delegerat, mentem defixit; operaque non instrenua usus anno post altero Rogerii I Henrici VI Imperatoris, Constantiae Nor-

thmannae Imperatricis, alteriusque Imperatricis Constantiae Aragoniae, et Friderici II Imperatoris sepulchra satis pro rerum dignitate illustravit: quae anno CIϽIϽCCLXXXIV e Typographio regio usitato chartae, typorumque splendore in publicum evaserunt Regi, Reginaeque AA. inscripta, epistola sane quam docta atque eleganti. Quisquis autem opus illud percurrerit, is facile intelliget quanta Danielius abundaverit reconditarum doctrinarum cognitione. Quam enim multa illic inveniet, quae ad summi, mediique aevi antiquitates, quae ad illorum saeculorum historiam, quae ad rationes temporum, quae ad artes pertinebant, quas dum ex universa Italia barbaries exegerat, in Sicilia sub laetissimis Regum illorum auspiciis Arabes-Siculi exercebant. Attamen non queo satis explicare quo mentis acumine, qua subtilitate iudicii, quo eruditionis delectu cuncta pervestiget, pervestigata difficultatibus extricet, extricata illustret, illustrata florida ubique dicendi forma persequatur. Quae quidem omnia

quo maiorem legenti fructum afferunt et delectationem, eo fuerunt quaerenti, expedientique salebrosiora. Nemo igitur mirari debet, si liber is incredibili ubique plausu exceptus magnum nomini illius gloriae incrementum attulerit. Ac Germani cum primis, quoniam plurima minimeque vulgaria ibidem de imperatoriis Henrici, et Fiderici ornamentis disputata sunt, maximo in pretio habent, studentque adhuc sibi quantacumque impensa comparare.

At enim aliquot ante annos inter Herculanenses socios fuit Danielius adlectus, pluresques pro accademico penso lucubrationes scripsit non ineruditas, quibus affunderetur lux cimeliis, quae ex Herculani, Stabiae, Pompeiorumque sinu regia munificentia in dies effossa vitam iterum, post tot saeculorum lapsum, hauriebant, et doctas academicorum manus opperiri videbantur, ut nitori pristino, elutis sordibus, restituerentur. Verum accademia ipsa ne paulatim, sociis vel fato exstinctis, vel muneribus

(lata enim ipsis ad honores patebat via) alio avocatis, deflioresceret, nonnulli pertimuerant. Eodem Paschalis Carcani accessit mors scribae academiae perpetui, immortalisque memoriae viri, qui ingentes ad obitum usque labores in Herculanensium voluminum editione devorarat. Quare Ferdinandus Rex, ne Neapolitanorum gloria imminueretur, gazaeque illae pretiosae tanta impensa e terrae visceribus erutae iterum, neglectu hominum, oblivione sepelirentur; mandavit, ut novis collegis suppleretur academia, scribamque perpetuum Danielium creavit. Is igitur, ut honori simul onerique tanto satis, quantum in ipso esset, faceret, neque Academia ex gloriae possessione, quam usu iam ceperat, deiiceretur; illuc omnes ingenii nervos contendit, nihilque praetermisit diligentiae solertiaeque suae, quo secius academiae, nominisque Neapolitani decus sartum omni ex parte tectumque servaret in iis voluminibus, quae post id temporis e praelis eius studio emissa in eruditorum manus venere.

Iam vero fatalis illa tempestas ex transalpinis excita regionibus, quae Italiae diu impendere videbatur, tandem in pulcherrimas eius provincias effusa est, regnumque Neapolitanum inundavit. Hoc quidem tempore ab omni se munere abstinuit Danielius, domique abditus in musarum complexu conquievit. Huius autem ut otii domestici constaret ratio, ad numismata, quae seposita habebat, campana illustranda sese contulit. Mirabantur certe huiusmodi deliciarum studiosi, qui fieret, ut dum non pauci ex parvis quoque Campaniae urbibus numi vel aurei, vel argentei, vel aerei eruditorum manibus iamdiu tererentur; nullusdum ex Capuae urbis opulentissimae territorio prosiluisset in lucem, hominumque in conspectum sese dedisset. Goltzius quidem, Mayerius, Parisius, aliique veterum numismatum collectores aliquot campanos numos recensuerant, effingendosque curaverant. At doctis iam hominibus illos adulterinos esse suboluerat, planeque respuerant. Attamen Maffeius pri-

mus purum putumque Capuae numum in Verona illustrata protulit litteris Oscis inscriptum dextera sinistrorsum ductis : ac licet illorum lectio diu ipsius torsisset ingenium, divinare tamen non potuit, in quanam urbis moneta procusus foret. Ab Oliverio deinde lectus fuit, Capuaeque adsignatus. Mazochius porro in Dissertationibus Thyrrenicis XI uno eodemque tempore in medium attulit: sed omni explicatione abstinuit, quandoquidem rerum ibi tractandarum ratio aliorsum trahebat : quod postea facere Guarnaccius in Originibus Italicis aggressus est. Ab Eckelio demum an. CIƆIƆCCCII alius eiusdem urbis numus prolatus est. Itaque ad id usque temporis XII numi campani ab eruditis conspecti numerabantur. Danielius vero habuit hac in re fortunam adeo sibi obsecundantem, ut non solum omnes, qui superioribus annis e terra eruperant, comparaverit; sed etiam sex omnibus incognitos, et quatuor praeterea notos quidem, sed typis diversos fuerit adeptus pulcherrima forma excusos, in-

tegreque servatos. Itaque XXII campaña penes se numismata habebat: quae summo artificio incisa, non mediocri doctrina, atque eruditione illustravit. Atque his de Iovis, Dianae, Herculisque apud Campanos cultu lucubrationem adtexuit, perlustravitque omnem fere illorum regionem, quo verisimiliori coniectura posset ubinam locorum Diis illis templa forent excitata commonstrare. Exscripsit postremo Mazochii in Marmor pagi Herculanei doctum sane commentarium, ut chartis suis aliqua, ut ipse inquiebat, lux ex aurea illa summi viri commentatatione, atque honor adiiceretur. Librum autem hac ratione adornatum an. CIƆIƆCCCII splendide, solemni illo more suo, excudendum curavit. Quantam quidem ab eruditis gratiam, hac numorum copia oblata, inierit, palam est universis. Lubet tamen hoc loco Morellii epistolam Venetiis ad ipsum datam commemorare: nanque *ei se*, inquit, *numismatum campanorum librum gratulari tam egregie expolitum: satis illo homines admoneri a*

manu peritissima profectum: omnia ad rem esse, omnia sapienter sobrieque disputata: quod raro solere in huiusmodi libris usuvenire.

Vix Thylesii opuscula edita in lucem fuerunt, Italiamque peragrare coeperunt; quum docti homines et carmina illius auctoris non pauca, et epistolas, quae diligentiam editoris fugerant, alii aliunde submisere. Ea in forulis condiderat Danielius, sicubi res, tempusque ferret, ut aliquando posset praelo subiicere, et in vulgus efferre. Commodum autem Consentia Aloysius Thylesius venit presbyter oratorianus latinis, graecis, hebraicisque litteris admodum ornatus; atque ad Danielium itare domum coepit, eoque uti familiariter. Quumque de Antonio gentili suo mentio esset iniecta; is quasdam illius scriptiunculas, quas domo attulerat, Danielio impertitus est, neque orare illum ante destitit, quam exoraret, ut omnia, quae supererant, carmina, epistolaeque typis ederentur. Morem ei gessit Danielius, Thy-

lesii vitam tot ante annis ab se conscriptam retractavit, multisque eam locis fecit auctiorem: quibus absolutis, epistolaque ad Morellium, qui multa ex Bibliothecae Venetae codice subministraverat, scripta, adiectaque praefatione an. cIↃIↃCCCIII ex Typographio Regio Antonii Thylesii Carmina et Epistolae lucem adspexere.

Anno autem proximo superiore Academia Herculanensis, quasi ab interitu revocata fuit, immutatoque nomine Historiae, et Antiquitatum Academia vocitata: eiusque scriba perpetuus declaratus Danielius. Statim ille tabulas quae Templi Isiaci Pompeiis detecti formam, imaginesque parietibus depictas aere iam expressas collegit, quae deerant, exprimendas curavit, collegisque dispertitus est, ut omnium studio illuc conspirante volumen conficeretur, quo templum atque picturae idoneo cultu ornatae proponerentur oculis eruditorum. At strenuam, ut optabat, ei rei navare operam nequivit: valetudo enim, qua prospera usus

antea fuerat, tentari morbo identidem graviore videbatur. Itaque ex renibus laborare, atque doloribus acerbissimis affictari coepit, ut non semel ad extremum vitae discrimen fuerit adductus. Nihilo tamen minus, ne muneri omnino deesset suo, affecta quoque valetudine, dissertationem ad Isiaci templi architectonicem pertinentem sibi exarandam suscepit: cuius partes aliquot semel in consessu academico iterumque legit; sed quo minus confectam conspiceremus, mors, ut mox dicendum nobis erit, intervenit.

Atque ecce ad eum annum devenimus, qui laboris, et vitae finem attulit Danielio. Furcae quidem Caudinae a multis saepissime expetebantur, maximeque ab exteris eruditis: at apud nostros invenire negotium erat sane perdifficile. Qua de caussa in illo, quod commemoravimus, otio liber ab eo recognitus curis secundis, iisque, quod aiunt, sapientioribus est, et qua refingendo, qua addendo ita multis partibus factus est locupletior, ut alius prope ab eo,

qui editus antea fuit, esse videretur: annoq. CIƆIƆCCCXII ex Angeli Trani officina ea, qua nihil cogitari potest splendidius, typorum, chartaeque magnificentia, in publicum emissus est.

At caudina haec vallis Danielio fuit ominosa. Nam anno ante XXXIV, quum prima illius commentatio absoluta fuit, gravissima oppressus valetudine parum a mortis limine abesse credebatur. Sensim autem, posita morbi violentia, convaluit maxima amicorum laetitia. Neque heic imperare mihi possum quin perlepidum epigramma commemorem, quod ille sanitati redditus in pago, quod a caudinis furculis nomen traxisse fertur, ludibundus arboris cortici inscripsit.

GENIO LOCI
ET MUSIS BENE ADVOCATIS
QUOD MORTIS PERICULUM IN VALLE CAUDINA
FELICITER EVASERIT
THEOCRITVS
DE PURO CESPITE ARAM
NON SINE FLORUM SPARSIONE
ET LIBAMENTIS.

Hoc vero me epigramma admonet, ne silentio praetergrediar, Danielium permagnum illorum numerum exarasse, quae privatis, aut publicis operibus, aut amicorum tumulis insculperentur, nec levem sibi in eo scribendi genere laudem quaesivisse. Hinc Ferdinandus Rex indictis an. CIƆIƆCCCV Sanleucii nundinis celeberimis, quum imperasset, ut ad Divae Mariae Gratiarum, cuius lux sacra agebatur, titulus pro foribus poneretur, allatusque ad Ipsum esset a nescio quo conceptus; statim repudiavit, Mirandaeque Ducem iussit Danielium adire satis in hisce litterarum bonarum lautitiis spectatum: ab eo melioris notae inscriptionem habiturum. Quae profecto inscriptio et Regi sese, et eruditis plurimum commendavit.

At mortis periculum, quod priori operis illius editione evasit, post alteram vitare non potuit, quamquam viribus erat admodum debilitatis vi morbi parvis ex intervallis acrius ingruentis. Sed paullulum relevari coepit, statuitque San-

clementem extremo septembri proficisci, illa adductus spe, quod purioris caeli spiritus, natalisque soli salubritas attritae valetudini posset adiumenti aliquid afferre. Neque primo spes fefellit: meliuscule enim habere videbatur, et ad amicos se novembri ineunte ad urbem scribebat rediturum. Dum autem ille expectabatur, nuncium allatum tristissimum est, prid. id. mensis ipsius morbum tanto in eum impetu ex improviso incubuisse, ut perbrevi unius diei spatio, an. aetatis LXVIII nondum exacto, absumserit incredibili luctu amicorum.

Hactenus vitae Danielii curriculum emensi sumus, vitae, inquam, studiis deditae, et literaria gloria circumfluentis. Quanquam plusculas eiusdem lucubrationes praeterii, quae, ut eadem ex officina profectae, non minus eruditis se probavere: Epistolas adversus Simeonium de vera Casertae origine: Amores Daphnidis, et Chloes a Longo Sophista descriptos ab Annibale Caro, cuius rarissimum possidebat codicem manu scriptum, e

graeco in hetruscum sermonem conversos cum praefatione studiose elaborata typis Bodonianis excusos: De vita studiisque Francisci de Petris Icti aetatis suae non ignobilis commentarium qui chronologiam gentis Caracciolae praeit ab illo elucubratam. Neque eos commemoravi litterarios labores, quos saepe affirmavit, scriptoque etiam tradidit se paratos habere, atque in lucem emissurum, si fors fortuna aliquando adspirasset: Disquisitionem historicam, diplomaticam, et iuridicam de feudali Casertae statu: Vitam Camilli Peregrinii minoris, et opuscula: Epistolas Petri de Vineis ab adulterinis perpurgatas, ornatasque adnotationibus: Veteris Capuae urbis descriptionem vetustis monumentis illustratam. Quae profecto satis perspicuo sunt documento, illum quidquid a rebus gerendis superesset temporis ad doctrinarum studia sine intermissione retulisse. Mirandum igitur minime est, si ingenii fama assidua exercitatione diuturnaque perfecti Italiae fines egressa, per cultiores Europae na-

tiones pervagata effecerit, ut non paucae doctorum hominum societates, quemadmodum Florentinam fecisse supra monuimus, ipsum magna honoris significatione, Petropolitanae, et Londinensis exemplum sequutae, cooptarint, et Magnus Equitum Hierosolymitariorum Magister, Ordinis sui, Paciaudio e vivis sublato, historiographum renunciaverit. Ab eaque nominis celebritate etiam fuit, quod nemo Neapolim ex doctis illis hominibus veniret, quin Danielium inviseret, ac sibi ingenii morumque delectatus elegantia, dulci amicitiae vinculo devinciret. Exinde autem plerique litteras ad eum missitare non destiterunt; plerique in libris suis meritis ipsum laudibus affecerunt. Quos quidem si vellem heic adscribere universos, et quasi decurias proponere, utraque mihi esset pagina implenda. Quare satis crediderim fore, si receperim, qui huiusmodi epistolas colligeret, ederetque in lucem; eum molis non exiguae volumen confecturum. Porro Cajetanus Marinius vir doctissi-

mus, qui mihi instar omnium erit, multa multis Papyrorum suarum locis de illo praedicavit, multaque testatus est sibi subministrata fuisse adiumenta ad eas, quae in manibus erant, res enucleandas perapposita.

Atque hactenus Danielium, ut dicere coeperamus, litteraria gloria florentem contemplati sumus; iam christiana, civilique virtute ornatum tantisper intueamur. Profecto, quam a prima adolescentia combiberat, religionem ad extremam vitam magno studio complexus est, nulloque prae se tempore non tulit: itaque singularis erat illius in Deum, et in Servatorem nostrum pietas. Atque etsi ab anili superstitione aberat; nunquam tamen a sanctissimis Ecclesiae legibus discedendum sibi putavit. Indidem vero ceterae fluxere virtutes illae, quibus eius vita enituit: in primisque eximia quaedam misericordia in calamitosos: quorum nemo ad ipsum accessit, cui non opitularetur. Atque ita aliquando prolixus in quosdam fuit, admodum ut sibi parcus esse, attentusque cogeretur.

Porro in amicitia colenda affirmare equidem ausim neminem reperiri, qui possit cum eo comparari. Illos enim, quos doctrinae secum, aut virtutum similitudo implicuerat, omnibus amoris argumentis prosequebatur: neque poterat eam coniunctionem res ulla incidere, vel dissuere: vereque eius amicitiae, contra atque doctus quidam e Graecia vir suadere videbatur, erant immortales: deque illo praedicari potest, domum, quae adolescentiae patuit, fuisse familiarissimam senectuti. Quod difficillimis maxime temporibus patefactum est: quum enim plerique omnes vel levi proposito metu dilaberentur; ille nullo periculo deterritus est, quominus amicos graviori fortuna perculsos sublevaret. Ac rogandi etiam non raro molestia, quae modestissimo cuique gravissima est, liberavit: cognito enim quid opus illis ususque foret, ultro operam detulit suam, nec labore defatigari, nec prohiberi incommodo, nec denique, nisi perfecta re, potuit conquiescere.

Nullius vero gloriae obtrectatus un-

quam est, ut in alteram potius peccaret partem: neque laudis, ut Graeci olim fuisse perhibentur, avarus fuit, sed profusior: quod eam ob caussam faciebat perlibenter, quod laudem diceret a paucis animo bene a natura informato persolutam, si quidem inter invidorum strepitum exaudiri posset, veluti laborum mercedem saepe manere homines, quorum vita ferme tota in rerum cognitione versata esset.

In familiari congressu comis erat, dulcisque oratio, et attico lepore adspersa. Ac si quando commotior videretur, non in homines, sed in hominum perperam facta, aut male sanas opiniones irascebatur: tum vero maxime, quum insignes viros, omnisque doctrinae duces, et antesignanos a minutis quibusdam hominibus male accipi intelligeret. Quoniam vero memoria, ut praediximus, valeret plurimum, et nemo esset patriae historiae peritior: nihil ab eo exposceres, quod non erudito sermone iucundoque expediret; quare ab eo nunquam, nisi hu-

mana quadam voluptate perfusus, doctiorque discederes. Ea de re factum, ut maximum ille vita perfunctus non litterarum modo et doctrinae, sed humanitatis etiam, et urbanitatis suae desiderium reliquerit.

Atque huc usque Francisci Danielii effigiem veluti quamdam, ut ab initio propositum nobis fuit, adumbravimus, unde facile quisque perspiceret quam insignes ingenii fuerint illi animique dotes a natura impertitae, quanto labore per ipsum excultae, quantaque sedulitate ad tantam amplitudinem perductae. Quibus profecto de causis Danielii mortalitas non commiseratione, sed gratulatione digna debet existimari. Namque ille, vita ad religionis christianae normam composita, et ad calcem usque decursa, ex hoc omnium malorum domicilio emissus ad Deum et I. C. iter habuit liberum atque expeditum. Tam multis autem ingenii monumentis post obitum relictis nomen apud eruditos suum celebravit, commendavitque posteritati. Quam in rem siquid pertenuis hic labor amicitiae caussa a me,

et collegarum auctoritate susceptus conferret; equidem essem laetissimus: aliquam enim plurimis eius in me meritis referrem gratiam, accideretque, quod apud Platonem Socrates in Menxeno inquiebat: Εργων ευπραχθεντων λογω ευρηθεντι μνημη και κοσμος τοις πραξασι γιγνεται παρα των ακουσαντων.

Quum in monitu ad lectorem elegos commemorassem a me apud Villarosae Marchionem recitatos; monitumque illud adhuc a praelo calens vir amicissimus legisset; instare is coepit, a meque flagitare, ut huic commentario elegos adtexerem. Equidem, ne satis amicitiae ratio habita a me esse videretur; elegiam describendam, atque huc reiiciendam existimavi.

Si mihi, dum vixti, nemo exstitit, o Danieli,
  Carior his oculis, carior hac anima;
Ac tecum melli sane mihi adire fuisset,
  Qua per hyperboream terra macet glaciem
A solis disiuncta via; aut qua proximior, quam
  Par est, ignivomis percalet ab radiis;
Quid faciam, vel quo me vertam hoc tempore, cum tu
  Corporis abrumpens vincula, sidereas
Evasti superum sedes, placidoque piorum
  Concilio, ipsa aura tenvior aetheria,
Adscriptus frueris merito securus honore,
  Et quaecumque bonos morte manent obita?
Me certe exorto, me occaso sole videbis
  Squalere in luctu perditum, et in lacrimis.
Nam quae vi presso tanta, mersoque doloris
  Unde aut mi poterit fulgere spes reliqua?
Heu amissa mihi lux iucundissima vitae!
  Heu amissa mihi pars animae melior!

Obscurus veluti sola sub nocte viarum
  Per deserta suo qui duce fretus iter
Maturat; nec opinantem caligine in ipsa
  Fido fors si qua avellerit a latere;
Tum miser extemplo, quonam contendere gressum
  Ignarus, gelido cuncta per ossa metu
Contremere, atque ducem inclamare; at ditidur auras
  Nequidquam in liquidas vox, nec amica redit
Ignotae tutela viae, quem perpulit error
  Iam diversum aliis pergere tramitibus.
Sic mihi per caecos vitae calles, salebrasque,
  Fortunae casus inter et ancipites
Erranti, atque prope in diem, et horas multa timenti
  Ille aderat dux, quam strenuus! ille comes.
Et leni modo consilio, modo ope adiutare
  Praesenti, modo dulci erigere adloquio
Curabat, quod ei facundo ex ore fluebat
  Melle, vel ipsa suavius ambrosia.
Nonne et saepe meis ultro rationibus ivit
  Consultum prompto, ut mos, animo, ac studio
Incenso? quum equidem nec quidquam tale rogassem;
  Et bene longo post tempore rescierim
Tam cari officii partes non arte paratas,
  Sed quas natura inseverat a puero.
Et mihi vir talis non est lugendus ademtus?
  Non semper virtus tanta colenda mihi est?
Quid porro quod ad extremum discrimen inique
  Sicubi amicorum res fuit, atque salus
Adducta; ille suum caput obiectare periclis
  Visus, et ignem se se ruere in medium;
Ut, qua oblata esset via, tutaretur amicos,
  Et tristi elueret pectore amaritiem?

Virtutum faecunda parens, altrixque virorum,
  Graecia, praestantum militiae, atque domi,
Ne iactare velis mihi Thesea, Pirithoumque,
  Quotquot et insignis foedere amicitiae
Heroes inter saeclis clarere vetustis
  Fabula, vel verax prodidit historia.
Audacter quovis contendam pignore, nullum
  Prae nostro his titulis enituisse virum.
At tu stelligeri considens vertice Olympi
  Parce, precor, nostris plurima carminibus
Si decora illa tui, Danieli, animi, ingeniique
  Indicta, et nullis laudibus aucta sient.
Sunt qui illud curae sibi habent; accersere divas
  Laurifero e Pindi culmine Pieridas;
Et magno celebrare ausu te sacra obeuntem
  Palladis a teneris unguibus, ac Themidis,
Quo nomenque tuum, laudesque oblivia nulla
  Carpant, atque aetas postera suspiciat.
Nunc mihi collibitum est aperire fidelis amici
  Quam caste, et sancte exsolveris officia;
Unde novum, atque ingens nostro decus additus aevo es
  Exemplum inter nos unicum amicitiae.